

Шелестова Л. В.

д.пед.н., ст. наук, співробітник

Інститут педагогіки НАПН України

МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПРОФІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Питання розвитку творчих здібностей учнів здавна досліджуються у педагогічній науці, проте й сьогодні вони не перестають бути актуальними. Глобальні трансформації, що постійно відбуваються у суспільстві, потребують від людини здатності швидко адаптуватися до мінливих умов життя, генерувати нові ідеї й підходи в організації власної життєдіяльності, висловлювати власну думку, розв'язувати проблеми та логічно обґрунтовувати власну позицію, критичне і системне мислення. Неабиякий потенціал у вирішенні цих завдань має профільна освіта як система спеціалізованого навчання; засіб індивідуалізації та стимулювання пізнавальної активності старшокласників; засіб створення умов для їхньої ефективної самореалізації та усвідомленого вибору професії; система розвитку їхніх здібностей, нахилів, інтересів.

Щоб з'ясувати реальні можливості сучасної профільної школи у розвитку творчих здібностей старшокласників нами було проведене емпіричне дослідження у 6 закладах загальної середньої освіти; ліцеїв міст Рівне, Пирятин Полтавської обл., міст Славутич та Біла Церква Київської обл., шкіл № 4 та № 6 м. Новоукраїнка Кіровоградської обл. Його метою було з'ясування стану реалізації проблеми розвитку творчого потенціалу учнів у практиці профільного навчання та дослідження рівнів сформованості творчих здібностей учнів профільних класів.

За допомогою методу опитування педагогів ми з'ясували розуміння вчителями сутності творчих здібностей, рівня усвідомлення ними своїх завдань щодо розвитку цих здібностей у старшокласників в умовах профільного навчання; рівня реалізації ними цих завдань у власній практичній діяльності та приділення спеціальної уваги розвитку творчого потенціалу учнів; готовності до власного творчого розвитку. Детально результати аналізу емпіричних даних розкрито нами у ряді публікацій [1]. У цій публікації обмежимося лише узагальненнями.

На основі аналізу отриманих емпіричних даних можна зробити висновок про те, що вчителі усвідомлюють важливість розвитку творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання та необхідність приділяти цьому спеціальну увагу. Водночас, у педагогічній практиці цього не відбувається, оскільки вчителі зрідка залучають дітей до творчої діяльності і відводять для цього недостатньо часу в освітньому процесі. Тобто, попри розуміння педагогами, що розвинені творчі здібності є одним із найбільш важливих результатів освітньої діяльності, спеціальному формуванню цих властивостей особистості приділяється недостатньо уваги. Основна причина такого стану вбачається у загальній перевантаженості учнів.

Учителі в цілому розуміють сутність поняття «творчі здібності» та прагнуть розвивати усі їх складники: інтелектуально-евристичні та інтелектуально-логічні здібності, мотиваційно-творчу активність, самоорганізаційні, комунікативні та естетичні здібності. Та особлива увага приділяється розвитку інтелектуально-логічного компоненту творчих здібностей, для чого педагоги використовують спеціальні типи творчих завдань, переважно на етапі практичного застосування знань.

Серед педагогічних технологій, частіше використовуваних вчителями для розвитку творчих здібностей, - проектна технологія. Рідше використовуються - метод мозкового штурму, комунікативні технології, технологія проблемного навчання, дослідні та ігрові технології. Результати аналізу емпіричних даних також засвідчили недостатнє орієнтування вчителів у можливостях різних педагогічних технологій для розвитку творчих здібностей учнів. Ефективною організаційною формою визнається освітня діяльність у невеликих групах по п'ять-сім осіб.

Домінує точка зору, що творчі здібності учнів можливо розвивати у процесі вивчення будь-якого предмету і творчий вчитель завжди знайде таку можливість.

Учителі також визнають, що розвиток творчих здібностей учнів залежить від них та рівня їхнього творчого потенціалу, тому більшість із них постійно підвищують власний професійний рівень через самоосвіту або підвищення кваліфікації та впроваджують педагогічні інновації у педагогічну практику. Разом з цим, частина з них вказує на існування певних бар'єрів, що заважають професійному саморозвитку. Серед них називають: низький рівень заробітної платні та недостатньо комфортні соціально-побутові умови.

Підвищити ефективність розвитку творчих здібностей учнів можливо за допомогою спеціального стимулювання останніх до прояву цих здібностей, створення сприятливого мікроклімату у класі та освітньому закладі, підвищення обізнаності вчителів з можливостями розвитку творчих здібностей учнів.

Окрім того, ми дослідили рівень сформованості творчих здібностей старшокласників вище названих закладів загальної середньої освіти за допомогою методики особистісної креативності Ф. Вільямса, яку адаптувала Н. Бельська [2]. Опитувальник складається із 33 тверджень, по відношенню до яких респондент висловлює свою згоду або незгоду. Кожне твердження репрезентує певний аспект одного із особистісних чинників креативності: ризику, допитливості, уяви, складності. Позиція щодо кожного із тверджень оцінюється певними балами: 2 бали - повністю згоден; 1 - частково згоден; 0 - важко відповісти, не знаю; -2 - не згоден. Після проведення анкетування підраховується алгебраїчна сума отриманих респондентом балів. Відповідно до отриманих балів учні розподіляються за рівнями креативності: низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий.

Учнів профільних класів ми об'єднали у експериментальну групу, учнів непрофільних - у контрольну. Обмеження обсягів цієї публікації не дає змоги детально описати результати аналізу отриманих емпіричних даних, тому наведемо узагальнюючі дані.

Порівнюючи розподіл учнів 8-11 класів експериментальної і контрольної груп, ми побачили, що у відсотковому значенні різниця між ними несуттєва: на низькому рівні показники знаходяться в межах 4,12-12%; на рівні нижче середнього - в межах 12,35-22,45%; на середньому рівні - в межах 35,8-45,15%; на рівні вище середнього - в межах 14,29-29,9%; на високому рівні - в межах 6,94-16,1%; на дуже високому - в межах 1,76-2,19%. Також помітно, що найбільше учнів (незалежно від віку і належності до експериментальної чи контрольної груп) мають середній рівень розвитку творчих здібностей.

Це дає підстави для припущення, що розвивальний вплив змісту, методів, технологій, засобів навчання на розвиток творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання незначний, оскільки немає суттєвих відмінностей у розподілі між експериментальною та контрольною групами. Для підтвердження чи спростування цієї гіпотези ми звернулись до методів математичної статистики, аби визначити рівень статистичної значущості відмінностей між цими двома групами. До певної міри наша гіпотеза підтвердилася за допомогою методів математичної статистики.

Отримані нами результати дослідження можуть стати у нагоді для здійснення просвітництва вчителів з метою посилення їх впливу на розвиток творчих здібностей учнів, пошуку нових можливостей розвитку творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання.

Список бібліографічних посилань

1. Шелестова Л. В. Розвиток творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання: кількісно-якісний аналіз емпіричних даних. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 3. С. 99-108.
2. Бельська Н. А. Опыт работы с методикой Ф. Вильямса: замечания и вариант модификации. *Обдарованість та компетенція в творчому мисленні молоді: матеріали науково-методичного семінару 14 грудня 2010 р. К.: Інститут обдарованої дитини, 2011. С. 65-78.*